

ПОЛТАВСЬКА ІСТОРИКИНЯ ВІРА ЖУК (1928–2008) (ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ)

Проаналізовано історіографію проблеми дослідження наукової спадщини полтавського історика Віри Жук (1928–2008). Історіографію питання систематизовано, поділено на кілька груп: до першої віднесено наукові розвідки про життєвий шлях та наукову спадщину В. Жук; до другої – науково-публіцистичні праці, присвячені вченій, третьої – стислі довідкові відомості про вчену.

Ключові слова: Віра Жук, наукова спадщина, історіографія, історико-краєзнавчі дослідження, науково-пошукова робота.

Серед відомих вітчизняних істориків – вихідців із Полтавщини варто назвати архівіста, фахівця у сфері славістики, краєзнавця, глибокого знавця джерел, авторку багатьох наукових праць Віру Жук (1928–2008). Внесок Віри Жук у розвиток сучасної вітчизняної історичної науки, зокрема – болгаристики та регіоналістики, важко переоцінити. Віра Жук після Льва Падалки, Іван Павловського, Миколи Арандаренка, Василя Бучневича та інших продовжила закладені традиції дослідження історичного краєзнавства Полтавщини. Її ім'я золотими літерами вписано в історичну регіоналістику Полтавщини. Віра Жук є одним із фундаторів історичного краєзнавства на Полтавщині.

Праці Віри Жук сприяють збереженню історичної пам'яті та ідентичності багатьох етносів. Висновки В. Жук у галузі давньої історії України є величезним здобутком української науки. Їй належить пріоритет залучення у науковий обіг багатьох фактів з давньої та середньовічної історії України, що значно збагачує наше минуле.

Історіографію проблеми щодо історичного студювання наукової спадщини Віри Жук доречно буде систематизувати, поділивши на кілька груп: до першої варто віднести наукові розвідки про життєвий шлях та наукову спадщину В. Жук; до другої – науково-публіцистичні праці, присвячені вченій та до третьої – стислі довідкові відомості про неї.

Одна з перших наукових розвідок, де проаналізовано краєзнавчі дослідження Віри Жук, міститься у монографії «Історичне краєзнавство в Українській РСР» (К., 1989). У роботі висвітлено стан та розвиток краєзнавчих досліджень в Україні як частини історичної науки. П. Тронько, аналізуючи стан краєзнавчих досліджень, наголосив на тому, що одночасно з участю у підготовці тому «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» В. Жук опублікував кілька брошур, які присвячені історії населених пунктів Полтавщини, зокрема, Диканька, Санжари [1].

Певну кількість праці про життєвий і науковий шлях історика Віри Жук присвятила доктор історичних наук, професор, учениця Віри Жук І. Петренко. До 80-річного ювілею вченої дослідниця підготувала розвідку, в якій було зроблено спробу підбити підсумки багаторічної пошукової і дослідницької роботи В. Жук [2]. І. Петренко опублікувала низку статей, де проаналізовано науковий спадок і внесок ученої в українську та світову історію У 2017 році І. Петренко видала монографію про дослідницю [3].

Ґрунтовні статті про Віру Жук та рецензії на її праці підготував полтавський історик, краєзнавець, кандидат історичних наук О. Єрмак [4].

Болгарська тематика в науковій спадщині Віри Жук знайшла висвітлення в студіях вченої-болгариста, полтавського історика, колишньої колеги В. Н. Жук, кандидата історичних наук Н. Самойленко [5]. Дослідниця глибоко проаналізувала наукові розвідки Віри Никанорівни, присвячені українсько-болгарським відносинам та ролі болгарського чинника в давній історії України.

Науково-дослідницькій роботі В. Жук в Державному архіві Полтавської області присвятили свої студії полтавські архівісти Т. Пустовіт [6] і М. Чиркова [7]. Співробітник архіву В. Коротенко в науковій розвідці розглянув науково-видавничу діяльність Державного архіву Полтавської області, окреслив основні етапи роботи, зокрема щодо підготовки путівників, збірників документів, довідкових видань. Дослідник підготував бібліографічний список праць Віри Жук за 1950–2007 роки [8].

Аналізуючи науково-публіцистичні праці, які були присвячені Вірі Жук, варто проаналізувати розвідку полтавського журналіста і краєзнавця В. Посухова, яка була опублікована у 1981 році. Дослідник відзначив значну роль краєзнавчих досліджень Віри Никанорівни, яка відкрила нові сторінки славного минулого й уміло популяризувала їх. Автор звернув увагу на підготовку Вірою Жук матеріалів із історії населених пунктів області, про видатних земляків, зв'язки Полтавщини з болгарським народом тощо. Автор підсумував, що «творчий почерк В. Жук відзначається глибиною дослідження, використанням великої кількості різноманітних матеріалів (що теж дуже цінно), вмінням яскраво і образно донести їх до широких мас» [9].

Науково-публіцистичною за характером є замітка історика М. Лахижі, котрий у 1999 році опублікував розвідку-роздуми про вихід книги В. Жук «Із сивої давнину» та розмірковував над тим, як важливо для сучасного дослідника мати спонсорів для видання своїх праць [10].

Полтавські журналісти у місцевій періодичній пресі публікували лаконічні відомості про В. Жук, характеризували її громадське життя і наукову спадщину [11].

Полтавська журналістка Ніна Король підготувала біографічну статтю про Віру Жук, іменем якої у 2016 році було названо одну з вулиць поблизу Полтави [12].

Матеріали довідкового характеру містять хоча й лаконічні, проте важливі відомості про Віру Жук. Короткі біографічні дані про неї наявні в різноманітних бібліографічних, енциклопедичних довідниках. Такі статті містять стислі відомості про вчену.

Перша біографічна довідка про В. Жук була опублікована в збірнику «Историки-слависты СССР» [13].

Доктор історичних наук, професор, відомий вчений-болгарист, керівник кандидатської дисертації Віри Жук П. Сохань у 1983 році опублікував статтю, у якій в переліку істориків-болгаристів згадав Віру Жук із Полтави [14].

У часопису «Постметодика» вміщено біографічну довідку про вчену [15], яка проливає світло на різні періоди її життя. Стислі відомості про Віру Жук містяться в довіднику про сучасних дослідників рідного краю [16]. Лаконічну довідку про Віру Жук уміщено в книзі «Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історія і сучасність» [17].

Про Віру Жук, як дослідницю життєвого і творчого шляху Т. Шевченка, йдеться в енциклопедії «Полтавська Шевченкіана» [18]. У стислій довідці подано коротку біографію вченої та бібліографію її праць, присвячених Тарасові Шевченкові.

Таким чином, історіографію проблеми наукової спадщини Віри Жук систематизовано, поділено на кілька груп: до першої віднесено наукові розвідки про життєвий шлях та наукову спадщину В. Жук; до другої – науково-публіцистичні праці, присвячені вченій, третьої – стислі довідкові відомості про вчену. До 2017 року було відсутнє узагальнююче дослідження, присвячене науково-педагогічній діяльності В. Жук. Окремі публікації носили епізодичний характер і висвітлювали лише деякі віхи життєвого і творчого шляху вченої. У 2017 році було опубліковано монографію історика Ірини Петренко, яка присвячена дослідженню життєвого і наукового шляху В. Жук. Незважаючи на це, варто продовжувати дослідження багатогранної наукової спадщини історика Віри Жук.

Джерела та література

1. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Відп. ред. П. Т. Тронько. К. : Наукова думка, 1989. 240 с.
2. Петренко І. М. Віра Никанорівна Жук: талановита дослідниця на ниві історичної науки України // Постметодика. 2008. № 2. С. 51–55.
3. Петренко І. М. Віра Жук – корифей вітчизняного освітянського краєзнавства // Краєзнавство. К., 2011. № 3. С. 115–119; Петренко І. М. Шкільний музей українсько-болгарської дружби в селі Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області: історія створення і функціонування // Краєзнавство. К., 2013. № 3. С. 85–90; Petrenko I. Famous Ukrainian historian:

- Vera Zhuk (1928–2008) // Women and politics in a global world / International congress, April 16-17, 2015, Istanbul Aydin university / Abstract proceedings. Istanbul, 2015. P. 98; Петренко І. М. Віра Жук (1928–2008) – відома вчена-болгарист // Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку : тези доповідей Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури, м. Київ, 21 травня 2015 року. К., 2015. С. 166–168; Петренко І. М. Віра Жук – відомий вітчизняний історик-архівіст // Студії з архівної справи та документознавства. К., 2015. Т. 22–23. С. 180–184; Petrenko I. Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) // Nowa Ukraina / New Ukraine / Instytut Historii UJ, Instytut Stosunków Międzynarodowych PWSW. Kraków–Przemyśl. – 2015. – № 15. – P. 51–58; Petrenko I. Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) // TeKa komisji historycznej / Polska academia nauk oddzial w Lublinie. Lublin, 2016. Tom XIII. – S.233–242. Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928–2008) // Роль женщины в развитии современной науки и образования : сборник материалов Международной научно-практической конференции, 17–18 мая 2016 г., Минск / БГУ ; редкол.: И. В. Казакова, А. В. Бутина, И. В. Олюнина. Минск : БГУ, 2016. С.295–300; Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928–2008): життя, віддане науці. Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.; Петренко І. М. Роль історика Віри Жук (1928–2008) у дослідженні церкви та релігії на Полтавщині // Православ'я в Україні : Збірник за матеріалами VII Міжнародної наукової конференції, присвяченої 25-літтю відновлення Київської православної богословської академії (1992–2017) / Під ред. Г. В. Папакіна, Н. М. Куковальської та ін. К. : [Київська православна богословська академія], 2017. Ч. 2. С. 145-150; Петренко І. М. Викладацька діяльність історика Віри Жук (1928-2008) у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка (1978–1989 рр.) // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2017. – Т. 28 (67) № 2. – С. 19–23; Петренко І. М. Спогади про історика Віру Жук (1928–2008) як джерело вивчення її як Людини, Вчителя, Науковця // Біографія вчителя у біографії учня : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 квітня 2018 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОППО, 2018. – С.17–22; Петренко І. М. Участь історика Віри Жук (1928–2008) у фундаментальному енциклопедичному виданні «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» // Четверті Череванівські наукові читання: зб. наук. ст. за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції (з міжнародною участю) (до 100-річчя з часу створення історико-філологічного факультету в Полтаві), 25-26 жовтня 2018 року. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – С. 119–127; Петренко І. М. Спогади про історика Віру Жук (1928–2008) у контексті гендерного ракурсу меморіальних спогадів // Тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах. Простори пам'яті. Простори спогадів» (м. Рівне, 03-04 травня 2019 р.) // Режим доступу : http://mnemonika.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/Petrenko_I.pdf; Петренко І. М. Українсько-болгарські відносини у науковому доробку Віри Жук (1928–2008) // Дриновський збірник / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр болгаристики та балкан. дослідж. ім. Марина Дринова [та ін.] ; редкол.: М. Г. Станчев (голов. ред.) [та ін.]. – Харків ; Софія : Вид-во Болг. акад. наук ім. проф. Марина Дринова, 2019. – Т. 12. – С. 115–125.
4. Єрмак О. П. Життя, віддане історії рідного краю // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2008. – 21 листопада; Єрмак О. П. Життя, віддане рідному краю // Історична пам'ять. Науковий збірник (Полтава). – 2012. – №27. – С.181–182;

- Єрмак О. П. Подвижниця краєзнавчої справи / Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посвяту 90-річчя заснування закладу) / Гол. ред. В. О. Пащенко. Полтава : АСМІ, 2004. С.45–50.
5. Самойленко Н. І. Жук В. Н. як історик-болгарист / Н. І. Самойленко / Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я», 15-16 жовтня 2010 року, м. Мелітополь. – Мелітополь-Велико Тирново, 2010. С.158–168; Самойленко Н.І. Праболгары в исследовании полтавского краеведа / Н. И. Самойленко // Дуслык. 2012. С. 36–39; Самойленко Н. І. Сторінки історії праболгар у творчому доробку В. Н. Жук // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси: [б. в.], 2011. Вип. 4. С.19–20.
 6. Пустовіт Т. П. До ювілею архівіста // Архівний збірник до 80-річчя Державного архіву Полтавської області. Полтава : ДАПО, 1998. С. 315–333; Пустовіт Т. П. Жук Віра Никанорівна // ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія: у 12 томах. Том 12: Релігія і церква / Гол. ред. О. А. Білоусько. Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2009. С.225.
 7. Чиркова М. Жук Віра Никанорівна // Українські архівісти: Бібліографічний довідник: у 3-х вип. / Упор. Т. В. Портнова. К. : Держкомархів, 2002. Вип. 2: 1940–1960-ті рр. С.84–86; Чиркова М. Жук Віра Никанорівна // Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія / Відп. ред. Т.І.Вилегжаніна. К. : [Б.в.], 2008. С.150–151
 8. Коротенко В. В. Видавнича та публікаційна діяльність Державного архіву Полтавської області у 1947–2007 рр. (бібліографічний покажчик) // Архівний збірник до 90-річчя Державного архіву Полтавської області / Матеріали наукової конференції: «Документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи». Полтава, 2008. С.271-363.
 9. Посухов В. Копав-копав криниченьку В. Посухов // Зоря Полтавщини. 1981. 5 травня.
 10. Лахижа М. Як не вплинути, а увійти в історію // Зоря Полтавщини. 1999. 5 грудня.
 11. Жовнір Н. Учений, історик, краєзнавець // Зоря Полтавщини. – 2013. – 19 листопада. С.2; Черпакова Л. Людина, яка відбулася // Край. Полтава, 2010. Січень. С.13.
 12. Король Н. Віра Жук все життя присвятила краєзнавству // Коло, м. Полтава. 2017. 19-25 січня.
 13. Жук В. Н. // Историки-слависты СССР. Библиографический словарь-справочник. М. : Наука, 1981. С.76–77.
 14. Сохань П. С. Советская болгаристика на Украине // Советская болгаристика / Материалы конференции, посвященные 1300-летию Болгарского государства. М. : Наука, 1983. С.116.
 15. Довідка про автора [В. Н. Жук] // Постметодика. 2003. № 5-6. С.75–76.
 16. Жук Віра Никанорівна // Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. К.-Кам'янець-Подільський : МЕДИБОРИ, 2003. С.71–72.
 17. Віра Никанорівна Жук (1928–2008) // Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історія і сучасність. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. С.99–100.
 18. Жук Віра Никанорівна // Ротач П. П. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії. У двох книгах. Кн. 1. А-К. Полтава : Дивосвіт, 2005. С.254–255.